

3. Закон України «Про охорону дитинства» : прийм. 26 квіт. 2001 р. № 2402-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uaua.info/content/articles/4061.html>
4. Закон України «Про позашкільну освіту» : № 1841-III зі змінами від 06.06.2005 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.osvita.org.ua/pravo/law_03/.
5. Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» / Голос України від 25.10.2008 – № 204. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.pau.ua/doc/?code=375-17>.
6. Наказ Міністерства сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження Примірного переліку документації в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку» від 19.01.2010 – № 40. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.document.ua/pro-zatverdzhennja-primirnogo-pereliku-dokumentaciyi-v-ditjadoc11901.html>

Моргун В. Ф., к. психол.
наук, професор, Полтавський
національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
(м. Полтава)

ДЕМОКРАТІЯ В ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОМУ ПРОСТОРІ ЖИТТЄЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ АНТОНА МАКАРЕНКА

Постановка проблеми. Оглянувши вертикаль влади в Україні – від керівників держави до керівників колективів низової ланки [1; 2; 3; 4; 5; 6 та ін.], знаходимо, принаймні, два «викривлених дзеркала» нашої демократії. По-перше, це ілюзія демократії у верхніх ешелонах влади; по-друге, ілюзія демократичної влади у керівників низових колективів, що мають печатку.

Завданнями даного теоретико-методичного дослідження є аналіз: 1) сучасного стану демократії в Україні; 2) демократичних засад в освітньо-професійному просторі життєздійснення особистості виховної системи Антона Макаренка як основи громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Перша ілюзія демократії (яка для топ-менеджерів країни не є ілюзією, бо більшість із них або самі є олігархами, або – найманці олігархів) – це просто фіговий листок демократії, що прикриває безсоромну надексплуатацію «олігархатом» власного народу і надр України [2; 5]. Вона розвіюється, принаймні, трьома основними контраргументами: 1) *ігнорування соціології*; 2) *відсутність закону про місцеві референдуми*; 3) *відсутність виборів народних депутатів за відкритими списками*.

Саме дефіцит цих основних механізмів демократії й виводить людей на Майдан, де пряме мирне народовладдя межує з... бунтом, революцією та громадянською війною.

У рамках «керівник – народовладдя трудового колективу» на рівні організацій низової ланки [1; 3; 6] стикаємося з другим викривленим дзеркалом

демократії, коли остання перетворюється на охлократію на чолі з «кухаркою», яка прагне влади. На озброєння береться метод цькування, витіснення колеги з будь-якого колективу за... власним бажанням. Мобінг (від англ. mob – юрба), «булінг» – за німецьким індустріальним психологом Хайнцем Лейманном, – форма психологічного тиску, зниження авторитету, що включає систематично повторюване вороже поводження одного або декількох людей, спрямоване проти іншої людини з метою її виключення з колективу, звільнення «за власним бажанням».

Якщо звернутися до кращого вітчизняного і світового досвіду демократичного управління, то заслуговують на увагу блискучі природні експерименти видатних освітян України – Антона Макаренка та Олександра Захаренка, який у Сахнівській школі (що на Черкащині) *долучив до спільної роботи у школі методом «толоки» всіх мешканців села.*

Українські опоненти Макаренка, що чіпляють на великого педагога ярлики «тоталітариста, сталініста» [4; 5], не є оригінальними, адже вони переспівують безпідставну критику його російських хулителів – від Н. Крупської до Ю. Азарова. Дивно, що в часи панування тоталітаризму і «червоного терору», на чолі якого стояли ЦК ВКП(б), ВЧК, НКВС, за пряму демократію загальних зборів «різновікового загону колоністів» Макаренка не арештували і не знищили ще в Ковалівці під Полтавою в 20-ті роки (?!).

Антон Макаренко, який прочитав усе, що видавалося з психології, та майже все – з педагогіки, запровадив низку конкретних демократичних форм управління колективами [3; 4; 5; 7] і досягнув безрецидивного перевиховання всіх (понад 3000!) дітей у своїх закладах.

Демократичне трудове виховання. Новенькому колоністу завкол Макаренко радить тижнів два походити по колонії, придивитися до всіх трудових колективів, бригад, ланок і обрати найбільш приємну для себе. *Самовизначення у вищій освіті*, яку отримало понад 90% вихованців великого педагога вже в дорослому віці (!). *Вільний вибір виробництва* (фотоапаратів ФЕД) зробили самі вихованці! Методом трудової «толоки» Захаренка с. Сахнівка має сьогодні найкращу в світі школу: корпус початкових класів зі спальнями, дендропарк, стадіон зі спортивними майданчиками, парк атракціонів, землю в оренду, парк сільгоспмашин, теплицю, майстерню слюсарну, майстерню столярну, двоповерховий шкільний музей, два плавальних 25-метрових басейни, планетарій, обсерваторію... *Демократичне сімейне виховання.* Старшим хлопцям дозволялося зустрічатися з дівчатами, але їм нагадують про відповідальність батьківства, що заспокоює. Дівчатам, що досягали шлюбного віку, грали весілля і дарували «придане». *Демократичне правове виховання.* Макаренко порушує монополію педагогів на оцінку і залучає колоністів до участі у... товариських судах. Фактично він формує правову свідомість вихованців як профілактику проти самосуду (лінча, революційного терору чи розлюченого натовпу). Прийом «*відтермінованого покарання*» дозволяє «забути» його виконання. *Гуманний карцер.* Макаренко під карцер відводить... свій кабінет із такими «засобами покарання»: диван (аби «шибеник» відіспався), шафа (з хорошими книгами) і стіл (для читання).

Демократичний менеджмент. Макаренко для забезпечення життєдіяльності колонії створює систему тимчасових загонів, які очолюють за чергою...

всі вихованці («чергові командири»). Він долає розподіл колективу на «актив» та «болото» і залучає кожного до опанування ролі лідера. *Демократичне економічне виховання*. Випускники Макаренка одержували перед виходом у доросле життя чотири документи: атестат про освіту, посвідчення про кваліфікацію, трудову книжку, ощадну книжку (стартовий капітал). Діти самі вирішували долю прибутку, отриманого за працю: яку частку перерахувати на потреби закладу (колонії, комуни), яку частку – на кишенькові витрати, яку частку – заощадити для власного майбутнього.

Демократичне дозвілля. Діти самі планують подорожі на канікулах. У своєму театрі ставлять не тільки класику, а і «капусники» про власне життя-буття, які за пристрастями не поступаються класиці [3; 4; 5; 7]. І. Дзюбенко дослідила як цей досвід Макаренка впроваджують у країнах Євросоюзу [7]. А ЮНЕСКО у 1988 році назвала чотирьох найвпливовіших педагогів ХХ століття: Дж. Дьюї (США), Г. Кершенштейнер (Німеччина), А. Макаренко (Україна, тоді СРСР), М. Монтесорі (Італія).

Висновки: 1) наслідки тоталітаризму ще чекають свого подолання в Україні; монополія на правління олігархату, що рядиться в тоги демократії, ось перше викривлене дзеркало топ-менеджменту в Україні, яке спотворює наше життя і веде народ до зубожіння, еміграції та депопуляції; охлократичне правління «кухарату» в організаціях низової ланки також нікуди не поділося;

2) блискучі природні експерименти видатних освітян України – Антона Макаренка, який в освітньо-професійному просторі життєздійснення особистості керувався *прямою демократією рішень загальних зборів учорашніх злочинців (!)*, та Олександра Захаренка, який у Сахнівці (Черкащина) *долучив до спільної роботи з учнями всіх мешканців села – це потужна школа демократії громадянського суспільства*.

Україна, немов той древній богатир, стоїть на роздоріжжі: один шлях веде до колонії (аж ніяк не до макаренківської), другий – до Майдану-III, громадянської війни і втрати державності, третій шлях – до простору справжньої демократії та громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Васютинський В. Інтеракційна психологія влади / В. Васютинський. – К., 2005. – 492 с.
2. Академік із Сахнівки / О. А. Захаренко; за ред. А. І. Кузьмінського. – Черкаси: ВВ ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 448 с.
3. Витоки педагогічної майстерності. Зб. наук. праць / за ред. М. В. Гриньової. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. – С. 66-69.
4. Макаренко А. С. Педагогические соч. В 8 т. / А. С. Макаренко. – М.: Педагогика, 1983. – 1983-1986.
5. Моргун В. Ф. Психологія особистості в педагогіці А. С. Макаренка / В. Ф. Моргун. – Полтава, 2002. – 84 с.
6. Рибалка В. В. Психопедагогічні експедиції шляхами демократизації життя особистості, освіти та громадянського суспільства: метод. посібник / В. В. Рибалка, А. П. Самодрин, В. Ф. Моргун; за ред. В. В. Рибалки. – К.: ТАЛКОМ, 2019. – 280 с.
7. Тополов Є. В. Професійна агресивність особистості. Моногр. Є. В. Тополов. – К.: ВД «Слово», 2011. – 400 с.